

ข้าพลุ

1. ชื่อสมุนไพร ข้าพลุ (CHA PHLU)
2. ชื่อวิทยาศาสตร์ *Piper sarmentosum* Roxb. ชื่อวงศ์ Piperaceae
3. ชื่ออื่น ชะพลุ (ภาคกลาง), นมวา (ภาคใต้), ผักปुนา ผักพุลูก พลุลิง (ภาคเหนือ), เย้แท้ย (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน), Betel, Vietnamese pepper

4. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถาเลื้อย มีข้อและปล้องชัดเจน มีใบเขียวตลอดปี ลำต้นสูงประมาณ 50-80 เซนติเมตร ใบ ใบเล็กมีขนาดยาว 3-4 เซนติเมตร กว้าง 2-3 เซนติเมตร ใบใหญ่มีขนาดกว้าง 15 เซนติเมตร ยาว 17 เซนติเมตร ก้านใบยาว 1-5 เซนติเมตร ทุกส่วนมีกลิ่นหอมเฉพาะ มีรสเผ็ดเล็กน้อย ดอก มีขนาดเล็ก สีขาว เป็นช่อ ไม่มีก้าน ผล รูปกลม เมื่อสุกมีสีออกแดงเล็กน้อย

5. ส่วนที่ใช้ทำยา

รากข้าพลุ

6. สรรพคุณของแต่ละส่วนที่ใช้ทำยา

แก้คูเสมหะ ขับเสมหะให้ตก ทำให้เสมหะแห้ง ขับลมในลำไส้ บำรุงธาตุ

7. รายงานการวิจัย

ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยพรีคลินิกพบว่า สารสกัดรากข้าพลุด้วยเอทานอลมีฤทธิ์ต้านอักเสบ แก้ปวด และแก้ไข้ในหนูแรต สารสกัดเอทานอลร้อยละ 95 ของรากข้าพลุ แสดงฤทธิ์ยับยั้งเชื้ออหิวาตกโรค (*Vibrio cholera*) โดยมีค่าความเข้มข้นต่ำสุดที่ยับยั้งเชื้ออยู่ในช่วง 0.625-5 มิลลิกรัมต่อมิลลิลิตร

8. สารสำคัญ

รากข้าพลุมีน้ำมันหอมระเหย ซึ่งประกอบด้วย 2,4,5-ไตรเมทอกซี-1-โพรพิลเบนซีน (2,4,5-trimethoxy-1-propenylbenzene) ซิส-แคโรโอฟิลลีน (cis-caryophyllene) 1,2-ไดเมทอกซี-4-(1-โพรพิล)-เบนซีน [(1,2-dimethoxy-4-(1-propenyl)-benzene)] อะซาโรน (asarone) เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีสารกลุ่มไพโรลิดีนเอไมด์ (pyrrolidine amides) กลุ่มแอโรแมติกแอลคีน (aromatic alkenes) กลุ่มแอลคาลอยด์ (alkaloids) เช่น ซาร์เมนทีน (sarmentine) ซาร์เมนโทซิน (sarmentosine) เพลลิโตรีน (pellitorine) และพิพลาร์ทีน (piplartine) เป็นต้น

9. แหล่งกำเนิด และกระจายพันธุ์

พืชชนิดนี้มีเขตการกระจายพันธุ์ในเขตร้อนและกึ่งร้อนในประเทศไทยพบทั่วไปตามชายป่าหรือป่าเสื่อมโทรม ปลูกได้ในทุกภาค ในต่างประเทศพบที่อินเดีย จีน ภูมิภาคอินโดจีน และภูมิภาคมาเลเซีย

10. พื้นที่เหมาะสมในการปลูกในประเทศไทย

- ลักษณะพื้นที่ ตามสวนผลไม้ สวนป่าละเมาะ ที่ราบลุ่มริมน้ำ
- ภาค ทั่วทุกภาคของประเทศไทย
- จังหวัด นนทบุรี ปทุมธานี ราชบุรี เพชรบุรี ลพบุรี สระบุรี

11. การคัดเลือกพันธุ์ (พันธุ์ที่นิยมปลูกในประเทศไทย)

- พันธุ์ที่ใช้เป็นยา พันธุ์พื้นบ้านทั่วไป
- พันธุ์ที่ใช้เป็นอาหาร พันธุ์พื้นบ้านทั่วไป

12. การขยายพันธุ์

โดยการแยกหน่อ การแยกหน่อปลูกได้ 2 วิธี

- 1) โดยการแยกหน่อปลูกในถุงเพาะกล้าก่อน โดยผสมดินและปุ๋ยคอกใส่ถุงเพาะกล้าและนำหน่อข้าพลุ ประมาณ 2 ต้น ใส่ในถุงเพาะกล้า แล้วตัดใบออกนำไปไว้ในเรือนเพาะชำ รดน้ำให้ชุ่ม 3 – 4 สัปดาห์ ข้าพลุจะแตกใบใหม่
- 2) โดยการแยกหน่อปลูกลงแปลง แต่ต้องทำในฤดูฝนจะได้ผลดี

13. การปลูก/สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูก

- ฤดูกาลเพาะปลูก ปลูกได้ทุกฤดูกาล แต่ต้องมีน้ำรดตลอด ปลูกในฤดูฝนจะได้ผลดี
- การเตรียมดิน ด้วยการขุดหลุมกว้าง 20 เซนติเมตร ยาว 20 เซนติเมตร ลึก 20 เซนติเมตร ควรใช้ปุ๋ยคอก หรือ ปุ๋ยหมักรองก้นหลุม

- วิธีการปลูก จะปลูกได้ 2 วิธีด้วยกัน

- 1) จะนำต้นข้าพลุที่เพาะชำอายุประมาณ 6 เดือน มีรากที่แข็งแรง ปลูกในหลุมที่เตรียมไว้กลบดินให้เรียบร้อย ไม่ต้องพูนดินมาก
- 2) นำต้นข้าพลุขุดมาตัดใบออกแล้วปลูกลงหลุม กลบดินให้แน่น รดน้ำให้ชุ่มขึ้นอยู่กับสภาพดิน ส่วนมากจะนิยมทำในฤดูฝน

14. การปฏิบัติดูแลรักษา

- การใส่ปุ๋ย จะใส่ปุ๋ยเมื่อรองกันหลุมแล้วในครั้งแรก เมื่อปลูกข้าวพลุได้ประมาณ 3 เดือน ให้ใส่ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ 15-15-15 จำนวน ครึ่งช้อนโต๊ะต่อ 1 ต้น แล้วพรวนดินรดน้ำให้ชุ่มชื้น และจะใส่อีกทุก ๆ 3 เดือน หรือใส่สลับกับปุ๋ยชีวภาพก็ได้
- การให้น้ำ ต้องให้น้ำชุ่มชื้นอยู่เสมอ แต่ถ้าฝนตกอาจงดน้ำบ้างตามความเหมาะสม
- การกำจัดวัชพืช ควรทำพร้อมกับการใส่ปุ๋ย จะทำทุก ๆ 3 เดือน
- การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรู ข้าวพลุมอาจจะมีแมลงกัดกินใบบ้าง อาจฉีดสารสะเดายาฆ่าแมลงบ้าง หรืออาจใช้สารเคมี เช่น สารจำพวก เซฟวิน S85

15. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว

- ฤดูกาลการเก็บเกี่ยว เก็บเกี่ยวได้ทุกฤดูกาล
- วิธีการเก็บเกี่ยว โดยการขุดข้าวพลุทั้งต้นทิ้งรากแล้ว ตัดใบทิ้งรดน้ำให้สะอาด
- การแปรรูปหลังการเก็บเกี่ยว เมื่อได้ต้นและรากข้าวพลุมแล้ว สับเป็นท่อนสั้น ๆ ประมาณ 4 – 5 นิ้ว และนำไปตากแดด 4 – 5 แดด แล้วนำไปอบจนแห้งสนิท
- การบรรจุและการเก็บรักษา เมื่อได้รากข้าวพลุแห้งแล้ว นำบรรจุถุงส่งจำหน่ายต่อไป หรือเก็บใส่ถุงมัดปากให้แน่น และควรเก็บในห้องที่มีอุณหภูมิปกติ

16. การจำหน่าย

รากข้าวพลุสด ราคา กิโลกรัมละ 15-20 บาท

รากข้าวพลุแห้ง ราคา กิโลกรัมละ 50 -100 บาท

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข